

Danmarks bidrag til skolastikken

Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi

Af JAN PINBORG

Skolastik

Der er i vore dage tradition for at bruge ordene »skolastik« og »skolastisk« som negative ord. Inspirationen hertil stammer utvivlsomt fra Renaissancens og den nyere tids opgør med en lærdomshistorisk tradition, man ønskede at sætte sig ud over. For en fair bedømmelse af, hvad skolastikken har betydet for Europas lærdomshistorie, er det mere hensigtsmæssigt at tage sit udgangspunkt et andet sted: Hvad var grunden til at skolastikken opstod og fik en så dominerende rolle i højmiddelalderens samfund? Skolastik er blot navnet på det uddannelsessystem, der voksede frem som et svar på de ønsker om at opnå større indsigt i den omgivende verden og om at finde veje til en rekruttering af administratorer, der fulgte med Europas økonomiske og sociale opsving i 1100- og 1200-tallet.

Også i det fjerne Danmark meldte disse krav sig efterhånden. I begyndelsen var der ikke basis for egne lærdomscentre. Hvis Danmark ønskede at deltage i det kulturelle opsving, måtte man sende sine bedste folk udenlands, for at de kunne modtage tidens højeste uddannelse dér, hvor den blev givet. I 1100-tallet søgte man især til katedralskolerne i Frankrig. Berømte eksempler fra denne tidlige periode er ærkebisperne Absalon og Anders Sunesøn og bisperne Gunner af Viborg og Peder Sunesøn af Roskilde. Af dem var i hvert fald Anders Sunesøn også litterært aktiv: hans teologiske læredigt *Hexaëmeron* er udgivet allerede 1892 af M. Cl. Gertz, den danske latinske middelalderfilologis pioner.

1200-tallet medførte en større institutionalisering af uddannelsen. Skolerne udvikledes på særligt gunstige steder til universiteter med faste studieplaner og faste statutter. Universiteterne udgjorde en egen korporation (*universitas*), der som alle tilsvarende middelalderlige institutioner havde en faktisk monopolstilling: der opstod en selvbevidst akademikerklasse, der i vid udstrækning var uafhængig af lokale myndigheder. I en vis forstand kan man sige, at universiteterne tilsammen

udgjorde en international korporation, hvis internationale karakter understregedes af det fælles sprog: latinen, af den fælles metode: skolestikken, og af den relativt frie bevægelighed mellem universiteterne.

Universiteterne var inddelt i fakulteter: et grundlæggende fakultet, hvor man studerede *artes* eller de sækulære videnskaber, først og fremmest grammatik, logik og filosofi, herunder også naturvidenskab. Højere uddannelser, som forudsatte en afsluttende grad fra artes-fakultetet, gaves af de teologiske, juridiske og medicinske fakulteter. Til denne inddeling kom i Paris en inddeling af artes-fakultetet i *nationes*, der fungerede som de faktiske administrative enheder i økonomiske og undervisningsmæssige forhold. De fire nationer: den engelske, hvortil også skandinaverne hørte, den picardiske, den normanniske og den franske rivaliserede ivrigt og ofte voldeligt; studenternes og lærernes loyalitet gjaldt deres nation før den gjaldt fakultet eller universitet. Af afgørende betydning for loyalitetsfølelsen var også kollegierne, hvor studenter fra samme egn boede sammen under opsyn af en magister, ofte med økonomisk støtte arrangeret hjemmefra. Disse kollegier kom ofte til at udgøre akademiske centre, hvor en atmosfære af venskab og stimulerende intellektuel udveksling eksisterede. Det første danske kollegium i Paris stiftedes 1275, 1284 fulgte et andet.

Det er afgørende at huske, at middelalderens videnskab er uløseligt knyttet til universiteterne. Der fandtes ingen privatlærde af betydning, videnskab og universitetsundervisning faldt sammen. Derat følger for det første, at den videnskabelige litteraturs form er bestemt af undervisningssituationen: Udgangspunktet for den normale undervisning er visse grundbøger, i filosofien Aristoteles' skrifter suppleret med enkelte andre, mindre værker. Over disse bøger holdes der forelæsninger: teksten gennemkommenteres og særligt udvalgte problemer behandles i diskussioner (*quaestiones*); disse *quaestiones* løsrives efterhånden helt fra den løbende kommentering af teksten; de redigerede og udgivne forelæsningsmanuskripter består ofte af sådanne *quaestiones*-rækker til en bestemt tekst. *Quaestiones* er stramt redigerede: først opstilles et problem, derefter argumenteres for eller imod en given løsning af problemet, ofte i syllogistisk form. I *quaestionens* hoveddel besvares det rejste problem, og til slut gendrives de argumenter der peger imod den foreslåede løsning. Når dertil kommer, at den latin der anvendes er præget af en veludviklet terminologi, kan det ikke undre, at det første møde med en skolastisk *quaestio* ofte er skræmmende. Efterhånden kan man dog vænne sig til stilen og lære at

værdsætte den stringente fremstilling og den analytiske kraft, der præger genrens bedste produkter.

En anden konsekvens af den nære sammenhæng mellem videnskab og universitetsundervisning er, at man ikke skal søge Danmarks bidrag til skolastikken i Danmark, men ved universiteterne i det fremmede. At landet faktisk var integreret i det internationale undervisningssystem fremgår ikke blot af mængden af de i udlandet registrerede danske studerende, men også – og det er det der skal beskæftige os her – deraf at man har fundet skrifter forfattet af danskere under deres undervisningsvirksomhed, først og fremmest ved universitetet i Paris. I en vis forstand er det naturligvis en abstraktion at løse disse danskere ud af den internationale sammenhæng; som lærere og videnskabsmænd var de jo først og fremmest en del af det universitet og det miljø, hvori deres værker opstod. Alligevel er det ikke uden relevans at isolere dem i betragtningen; for de var også medlemmer af den samme nation, ofte vel også af det samme kollegium, og de har uden tvivl diskuteret sammen og modtaget undervisning hos landsmænd. Sikre beviser herpå har vi først i 1300-tallet, hvor den engelske nations eksamensprotokol er bevaret men det er nærliggende at tro, at de samme forhold allerede har gjort sig gældende tidligere.

Selvom kun nogle af disse lærde, vi møder i udlandet, vendte tilbage til Danmark igen – et berømt eksempel er Erik Mændveds kansler Morten Mogensen, der spillede en stor rolle i kongens strid med ærkebisp Jens Grand – og selvom deres værker først og fremmest er en del af et internationalt videnskabeligt »projekt«, udgør disse værker dog Danmarks bidrag til skolastikken.

Corpus philosophorum

Allerede tidligt følte man, at det var en vigtig dansk forskningsopgave at gøre disse skrifter tilgængelige som en vigtig og hidtil upåagtet del af Danmarks lærdomshistorie. I tilknytning til den svenske historiker H. Schücks tilsvarende forskninger over svenske bidrag til skolastikken pegede Ellen Jørgensen i 1911 på en række håndskrifter, der indeholdt videnskabelige værker af danske middelalderlige forfattere. Det blev dog ved spredte iagttagelser, indtil Det danske Sprog- og Litteraturselskab under sin daværende administrator Lis Jacobsen udkastede planen om at udgive et *Corpus Philosophorum Danicorum Medii Aevi*. Medvirkende til, at udgaven kom i stand var, at man

netop rådede over to udgivere, der besad alle de nødvendige forudsætninger for at løse opgaven, i dr. phil. Alfred Otto og dr. phil. Heinrich Roos, der i et mangeårigt arbejde førte ideen om Corpus over i realiteternes verden, bistået af DSLs administratorer Albert Fabritius og Erik Dal og af de to tilsynsførende, professorerne L. L. Hammerich og Povl Johs. Jensen. I 1955 udkom det første bind; ialt er der nu udsendt seks bind, mens formentlig lige så mange står tilbage. Siden 1960 har jeg selv i stigende grad været engageret i udgaven og fra 1974 har jeg været udgiver af rækken, samtidig med at en række yngre forskere er vundet for opgaven og har bistået ved de seneste bind. Det er værd at notere, at arbejdet på Corpus, foruden at resultere i seks statelige bind, også har været det afgørende incitament for opbygningen af et aktivt forskningsmiljø på Københavns Universitet omkring den middelalderlige skolastik.

Inden en omtale af de enkelte bind er det værd at gøre opmærksom på nogle træk, der er fælles for hele udgiverarbejdet. Ingen af disse værker har været trykt før. Den første opgave var derfor møjsommeligt at opspore håndskrifter spredt omkring i Europas biblioteker. På basis af Ellen Jørgensens, Martin Grabmanns og Paul Lehmanns arbejder gjorde udgiverne, Otto og Roos, en enorm indsats for at opspøge disse kilder. Man må jo ikke glemme, at de middelalderlige håndskriftsamlinger oftest er utilfredsstillende beskrevet. Under disse omstændigheder er det ikke forunderligt, at der stadig kan dukke nye håndskrifter op, måske endog nye, hidtil ukendte værker.

Antallet af håndskrifter til de enkelte værker er stærkt varierende. Når man betænker, at mange vigtige middelalderlige kilder kun findes i een eller meget få kopier, er det et vidnesbyrd om, at nogle af de danske forfattere har spillet en betydelig rolle, at flere af deres værker er overleveret i et relativt stort antal manuskripter. Af Martinus de Dacias *Modi significandi* er der således fundet 25, dertil to fragmenter og 5 håndskrifter nævnt i ældre kataloger, men nu gået tabt. Af Boethius de Dacias *De summo bono* kender vi 22 håndskrifter, af hans grammatik og hans topikkommentar 14. Af Johannes de Dacias *Divisio scientiae* er der fundet 11 håndskrifter og af hans *Sophisma de gradibus formarum* 7, hvoraf kun 3 var kendt, da udgaven blev udsendt i 1955. Endelig foreligger astronomen Peder Natteergals værker i fra 1 til 68 håndskrifter.

Det er ofte særdeles vanskeligt på basis af disse håndskrifter at finde frem til den tekst, der skal trykkes. Håndskrifterne er ofte vanskeligt

læselige, ikke mindst på grund af det store antal forkortelser, hvis betydning kan variere med sammenhængen, og de mange gentagelser af ord og faste vendinger, der giver stærkt forøgede muligheder for opståelse af afskriverfejl. Når dertil kommer, at håndskrifterne oftest er skrevet af med henblik på at gengive tekstens synspunkter, mens den nøjagtige ordlyd ikke altid har interesseret afskriveren, kan man forestille sig, at der ofte består betragtelige forskelle mellem de enkelte håndskrifteres versioner. I flere tilfælde drejer det sig om stærkt brugte lærebøger, hvor de enkelte benyttere ikke har betænkt sig på at indføre egne korrektioner og tilføjelser. I ekstreme tilfælde har man måske kun en tilfældig students optegnelser efter forelæsninger, hvis værdi ifølge sagens natur ofte kan være stærkt nedsat ved optegnelsen. Heldigvis kommer teksternes stringente argumentstruktur ofte udgiveren til hjælp, og i de hidtidige bind er udgiverne næppe blevet sat på hårdere prøver end at man kan fastslå, at den tekst vi nu har ikke på afgørende punkter adskiller sig fra forfatterens intentioner. Det er dog givet, at den således skitserede situation nødvendiggør et ofte afskrækkende stort kritisk apparat, og en fyldig indledning med diskussion af de enkelte håndskrifter, så at brugeren ikke er i tvivl om den virkelige baggrund for udgiverens tekstvalg.

Boethius de Dacia

Når jeg nu skal forsøge at give et indtryk af indholdet af nogle af de i *Corpus* udgivne tekster, er det sigtsmæssigt ikke at overholde udgavens kronologi, men at begynde med den betydeligste danske filosof fra Middelalderen, Boethius (d. v. s. Bo) de Dacia, om hvis filosofi der allerede foreligger en betydelig international diskussion. Om hans liv ved vi ikke så forfærdelig meget ud over, at han var stærkt impliceret i de stridigheder ved Pariseruniversitetet, der ledsagede indførelsen af hele den aristoteliske filosofi som grundlag for universitetsstudierne, og som kulminerede i Pariser-biskoppen Etienne Tempiers fordømmelse af en lang række filosofiske og astrologiske sætninger i 1270 og 1277. I denne liste optræder en række sætninger, der kan genfindes i Boethius' værker. Da nogle af artes-fakultetets førende medlemmer i november 1276 blev stævnet for inkquisitionen, var Boethius imidlertid ikke iblandt. Man må formode, at han allerede da var død eller havde trukket sig tilbage fra universitetet; en dominikansk tradition, der går tilbage til begyndelsen af 1300-tallet, vil at

han skal være indtrådt i denne orden, men dette bekræftes ikke af andre kilder. Der foreligger heller ikke vidnesbyrd om, at han skulle være vendt hjem til Danmark.

Fra indledningen til Boethius' Topik-kommentar ved vi, at han havde foresat sig at kommentere den hele Aristoteles. At han har realiseret denne plan i stor udstrækning fremgår af en fortegnelse over hans værker fra begyndelsen af 1300-tallet og fra henvisninger i hans egne værker. Imidlertid er det kun en begrænset del af disse værker, der er genfundet: det drejer sig om en udførlig almen grammatik i form af quaestiones til Priscians latinske grammatik fra 500-tallet, en kommentar, overvejende i form af quaestiones til Aristoteles' *Topik* (et logisk skrift om argumenter og diskussionsformer), en kommentar til 4. bog af Aristoteles' *Meteora* (oldtidens og middelalderens form for kemi), to småskrifter Om det højeste gode (*De summo bono*) og Om drømme (*De somniis*), og to »sofismer« (en kompliceret form for quaestio, med nær tilknytning til den mundtlige undervisning), der behandler grundlæggende videnskabsteoretiske og grammatiske problemer. Derudover har den ungarske forsker Géza Sajó, ud fra indholdsmæssige grunde, tilskrevet Boethius flere anonymt overleverede værker; sikrest står skriftet Om verdens evighed (*De aeternitate mundi*), men også quaestionskommentarer til Aristoteles' fysiske og naturfilosofiske skrifter (*Physica* og *De generatione et corruptione*) må med stor sandsynlighed antages for at være værker af Boethius, omend muligvis snarere i en students nedskrift end i Boethius' egen version. Hidtil foreligger følgende udgaver:

Bind IV (1969) indeholdende det grammatiske værk under titlen *Modi significandi*, udgivet af Jan Pinborg og Heinrich Roos.

Bind V:1–2 (1972–74) med quaestions-kommentarerne til *De generatione* og *Physica* udgivet af Géza Sajó.

Bind VI (1976) indeholdende kommentaren til *Topica*, udgivet af Jan Pinborg og Niels Jørgen Green-Pedersen på basis af A. Ottos forarbejder, og småskrifterne Om det højeste gode, Om drømme og Om verdens evighed, udgivet af Niels Jørgen Green-Pedersen.

Endnu tre bind er planlagt, indeholdende *Meteora*-kommentaren, sofismerne og et logisk skrift (en quaestionskommentar til Aristoteles' *Sophistici Elenchi*, om fejlslutninger), der længe blev tilskrevet Boethius, men nu har vist sig at være et elevarbejde, der imidlertid giver et værdifuldt indblik i det diskussionsmiljø, hvori Boethius færdedes. Vi

har heller ikke helt opgivet håbet om at finde flere skrifter af Boethius, blandt de mange anonymt overleverede skrifter fra hans tid.

Boethius de Dacia fremstår i disse værker som en konsekvent aristoteliker, der forsøger en tolkning og videreudvikling af Aristoteles' filosofi og videnskabsbegreb, ud fra en stærk overbevisning om, at videnskaben må tage sit udgangspunkt i verden, som vi møder den gennem vore sanser, og om at den må se bort fra håbet om direkte guddommelig inspiration, og i så høj grad som muligt undgå at operere med evige åndelige størrelser, adskilt fra de foreliggende genstande, og med anden billedlig tale.

I det lille fornemme skrift »Om det højeste gode« har han skildret filosofens liv og prist det som det højeste udtryk for det menneskelige mulige; for mennesket realiserer sin højeste bestemmelse, når det sætter sit liv ind på studiet af visdommen og således lever i overensstemmelse med fornuften, der er det værdifuldeste og derfor styrende princip i mennesket. At leve i overensstemmelse med fornuften vil sige, at »erkende det sande og gøre det gode og glæde sig over begge dele«. At følge fornuften bringer således ikke blot lykke, fordi det bringer orden i mennesket; men ved det krav, der stilles om en total videnskabelig erkendelse, tvinges mennesket til at spørge efter fænomenernes årsager. – »Intet problem der kan diskuteres med argumenter bør filosofen undlade at behandle«, hedder det i Om verdens evighed, i en sætning der er som et motto for den rastløse erkendelsestrang, der er typisk for skolastikken og som uden held blev fordømt af Tempier i 1277. – På denne måde gøres verden omkring os forståelig, og det bliver muligt for os at erkende og beskrive sammenhænge og strukturer, der får verden til at fremstå som et ordnet hele. Det sidste forklaringsprincip er den første årsag, der bevirker, at verden overhovedet er til og at den besidder denne og ingen anden orden. Og den første årsag er det, den kristne kalder Gud.

Man har fra teologisk side bebrejdet Boethius, at dette er en rent dennesidig beskrivelse af mennesket, der ikke lader nogen plads tilbage for den kristne åbenbaring. Man har derfor i Boethius villet se en »rationalist«, der kun af ydre tvang afholdtes fra at afsige sig kristendommen. Men det er næppe rigtigt: Boethius ser bort fra troen i sin beskrivelse af filosofens liv, fordi han ønsker at sondre klart mellem det vi kan erkende ved hjælp af intellektet og videnskaben alene, og det som vi lærer gennem åbenbaringen. Han ønsker at rehabilitere

videnskaben og vise, at den har en værdi i sig selv, ikke blot som et redskab for troen. Men det betyder ikke, at han benægter, at den kristne åbenbaring kan tilføje en ekstra dimension til den menneskelige erkendelse; i vort lille skrift taler han således om det kristne håb der tilsiger os et evigt liv, hvis lykke går ud over hvad der er muligt i dette liv. På samme måde kan videnskab og filosofi føre os til erkendelse af den første årsag, men ikke til en viden om de historiske begivenheder, hvor Gud handler direkte med os.

Denne opfattelse af forholdet mellem tro og videnskab er utvivlsomt inspireret af Middelalderens berømteste filosof, Thomas Aquinas, der var Boethius' lidt ældre samtidige. Men den adskiller sig fundamentalt fra den tidligere fremherskende opfattelse, hvorefter kristendommen i sig selv var en filosofi, der overflødiggjorde al anden filosofi. For at få en mere præcis opfattelse af dette forhold må vi inddrage et andet skrift af Boethius, nemlig »Om verdens evighed«.

Som det fremgår af titlen handler dette skrift først og fremmest om et specielt emne: er verden evig, sådan som Aristoteles påstår, eller er den skabt, som den kristne åbenbaring lærer det? I Boethius' fremstilling bliver dette spørgsmål et typeeksempel på forholdet mellem tro og videnskab. Selvom vi fra åbenbaringen ved, at verden er skabt, kan filosofien hverken bevise eller afvise det. Det hænger først og fremmest sammen med, at videnskabsmanden i sin beskrivelse må gå ud fra et sæt af love, der altid er gyldige: en given årsag fremkalder altid sin bestemte virkning. Alligevel kan man ikke slutte fra årsagens eksistens til virkningens forekomst. I den fysiske verden kan en årsags virkning nemlig suspenderes, hvis en anden årsag træder hindrende i vejen. Mirakler – den første årsags direkte indgriben i den skabte verden – er et ekstremt tilfælde af en sådan suspension af det naturlige årsagsforløb. De kan derfor ikke forudsiges og følgelig ikke bevises. Dette fører Boethius til den paradoksale formulering, at naturvidenskabsmanden må benægte, at verden er skabt på et bestemt tidspunkt eller at døde kan genopstå, fordi det ikke er forklarligt ud fra de naturlige årsager han kan erkende. Alligevel kan det være (historisk) sandt, fordi den første årsag kan gribe direkte ind og suspendere de underordnede årsagers normalvirkning. Der er således ingen reel konflikt mellem tro og videnskab, når blot man erkender det grundlag på hvilket de hver især bygger.

Med disse tanker spiller Boethius en central rolle i den udvikling,

der førte til en stadig skarpere adskillelse mellem teologi og videnskab, en udvikling der kom til at spille så afgørende en rolle helt frem til vor tid.

Andre danske skolastikere

Hvor Boethius er den originale tænker, er hans samtidige Martinus de Dacia (Morten Mogensen) først og fremmest den store formidler. Jeg har allerede omtalt, at han endte sin karriere i hjemlandet som kansler hos Erik Mændved. Forinden havde han i begyndelsen af 1280erne afsluttet sine studier med den højest mulige akademiske grad, som magister i teologien. Han er en af de relativt få danske i Middelalderen, der har modtaget en så langvarig uddannelse (omkring 1300 var studietiden normeret til 16 år efter afsluttet uddannelse ved artes-fakultetet). Hans akademiske berømmelse skyldes dog udelukkende et værk han skrev som lærer ved artes-fakultetet, formodentlig i begyndelsen af 1270erne. Det drejer sig om et skrift om det der i Middelalderen hed spekulativ eller rationel grammatik, og som vi i vore dage vel nærmest ville kalde linguistik. Skriftet har navn efter et af de vigtigste teoretiske begreber i tidens sprogbeskrivelse og kaldes *Liber modorum significandi* (Om betydningsmåder). Det blev nævnt ovenfor, at Boethius behandlede de samme emner i sin kommentar til Priscian, men hvor der hos Boethius er tale om en gennemgribende diskussion af grundbegreberne og deres tolkning, er der hos Martinus tale om en systematisk og overskuelig lærebog. De præcise tidsmæssige relationer mellem de to forfattere er endnu uafklaret.

Udgangspunktet for den spekulative grammatik er en forestilling om, at alle sprog har en lang række væsentlige træk til fælles. Dette hænger sammen med, at den virkelighed, de beskæftiger sig med, og den måde, hvorpå vort intellekt erkender virkeligheden, er principielt den samme for alle mennesker. Da sprogets funktion er at formidle vor erkendelse af omverdenen, mener man at kunne slutte at alle sprog må have principielt de samme kategorier. Der kan være tale om visse varianter, først og fremmest hvad angår den lydlige manifestation af de fælles træk, men i alle sprog er der tale om fælles grammatiske strukturer, der modsvarer virkelighedens struktur. Disse strukturer defineres først og fremmest semantisk, d. v. s. ud fra de betydninger, der skal formidles. Ethvert ord kan nemlig ikke blot analyseres i de

lyde, hvoraf det består, men også i en række indholdsenheder. Grammatikeren er ikke specielt interesseret i de indholdsenheder, der giver ordene deres leksikalske betydninger: Han er ikke interesseret i det der skiller betydningen af ordet 'hest' fra betydningen af 'menneske'. Han er derimod interesseret i visse fælles træk, som disse ord opviser, f. eks. at de begge betegner en genstand som sådan, at denne kan være een eller flere, at den kan påvirke eller påvirkes. Sådanne enheder kaldes *modi significandi* (betydningsmåder), og det er dem der bestemmer sprogets grammatiske struktur. Et hvilket som helst ord indeholder nemlig en ordnet mængde af sådanne enheder, hvoraf de mest overordnede bestemmer ordets tilhør til en ordklasse, mens de øvrige bestemmer de grammatiske kategorier og funktioner ordet har. Denne teori er interessant, ikke fordi den opstiller andre grammatiske kategorier end de traditionelle, fra oldtiden nedarvede, men fordi den prøver at forklare dem og deres sammenhæng på systematisk og udtømmende måde. Særlig interessant er syntaksen. Også her er *modi significandi* grundlæggende, idet ord konstrueres med hinanden fordi der består bestemte relationer mellem deres *modi*. Den typiske syntaktiske relation er afhængighed. På grundlag heraf kan man systematisk opstille og beskrive konstruktionstyper, hver bestående af to led: et afhængigt og et bestemmende, og på denne måde konstruere sig op til den fuldstændige sætning bestående af subjekt og prædikat, der hver især kan indeholde flere sæt af konstruktioner.

Martinus er en af denne nye syntaks' pionerer. Hans *Modi significandi* er sammen med hans quaestions-kommentar til en række af Aristoteles' logiske skrifter udgivet af Heinrich Roos i bind II af *Corpus* (1961).

Johannes de Dacia, forfatteren til de skrifter, der blev udgivet af A. Otto i 1955 som første bind i *Corpus*, var virksom ved artes-fakultetet i Paris omkring 1280. Hans hovedværk er en ufuldstændigt overleveret spekulativ grammatik (*Summa grammaticae*), der ikke røber nogen stor selvstændighed, men er en grundig, kompetent og velovervejet kompilation fra forgængernes skrifter. Især Boethius og Martinus har måttet holde for, men også det store afsnit om fonetikken og om hvordan ord får deres betydning, der hidtil er blevet anset for at være relativt originalt, har vist sig stort set at være skrevet af efter englænderen Robert Kilwardby. Indledningen til skriftet, en stort anlagt oversigt over videnskabens inddeling (*Divisio scientiae*) giver ved sin udførlighed et godt indtryk af tidens læreboøger og dens lærdomsho-

rizont. Skriftet har været ret populært og findes i en lang række håndskrifter løsrevet fra den sammenhæng, hvori det oprindeligt var skrevet. Et andet værk af Johannes er hans sofisma *De gradibus formarum*, der behandler en række omstridte problemer inden for naturfilosofien.

Den sidste blandt de udgivne danske skolastikere er Simon de Dacia, hvis skrifter blev udgivet i 1963 af A. Otto som bind III af *Corpus*. Han er den mest tågede personlighed af dem alle, ja det kan betvivles om han overhovedet har eksisteret. De to grammatiske skrifter der er overleveret under hans navn – og forfatternavnet er kun nævnt i et bibliotekskatalog fra 1400-tallet – er så forskellige, at de næppe kan stamme fra samme forfatter og samme tid. Det første skrift (*Domus grammaticae*) tilhører en ældre tradition, vel omkring 1260, mens det andet, en quaestionskommentar til den syntaktiske del af Priscians grammatik, er afhængigt af Martinus. Er Simon Dacus måske en fiktion, er det tredje bind i *Corpus* dog et vigtigt bidrag til grammatikkens historie i Middelalderen. Ved siden af at være et monument over Danmarks bidrag til skolastikken er *Corpus* blevet et enestående bidrag til udforskningen af den middelalderlige grammatik. Og netop middelalderens grammatik og logik har påkaldt sig en væsentlig interesse i vor tids forskning.

Nye opgaver

Når de sidste bind af Boethius' værker er udgivet venter nye opgaver med til dels nye krav. Fra håndskrifterne kender vi flere danske bidrag til skolastikken. Fra o. 1340 foreligger således en kommentar til Aristoteles' *Priora Analytica* (Om slutninger) skrevet af Niels Drukken, der i flere perioder var Pariseruniversitetets rektor. Særlig interessant er værket, fordi det stammer fra den anden store krisetid i Pariseruniversitetets historie, hvor meningerne brødes omkring William af Ockhams nye revolutionerende tanker, og grundlaget for en ny naturvidenskab på et andet grundlag end Aristoteles blev lagt.

Fra 1400-tallet, hvor danske studierejser overvejende gik til Tyskland, hvor nye universiteter var blevet grundlagt i slutningen af 1300-tallet, besidder vi en kommentar til metafysikken, skrevet i Erfurt af den senere ærkebiskop i Lund, Tue fra Viborg. Hermed nærmer vi os den periode, hvor også Københavns Universitet blev grundlagt. Desværre er det ikke muligt at afrunde *Corpus* med at udgive fore-

læsningsmanuskripter fra Københavns Universitet. De er alle gået tabt.

Også betydelige astronomer og matematikere hører med til billedet af Danmarks bidrag til Skolastikken. Vigtigst er nok Roskilde-kanniken Peder Nattergal, der omkring 1300 nedskrev nøjagtige og væsentlige astronomiske observationer og endog opfandt videnskabelige instrumenter. Han har også efterladt kommentarer til aritmetiske og geometriske afhandlinger. En lang række håndskrifter med hans værker er fremdraget af professor Olaf Pedersen. Om det vil lykkes at finde kompetente udgivere, der vil påtage sig at gøre også disse danske bidrag til skolastikken tilgængelige, er endnu uafklaret.

Professor Pinborgs bidrag er bestilt og trykningen betalt ved samarbejde med Det danske Sprog- og Litteraturselskab, og særtryk udsendes samtidig som nr. 3 i rækken DSLs Præsentationshæfter, hvis første numre behandlede henholdsvis DSLs arbejde og Diplomatarium Danicum/Danmarks Riges Breve.